



Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,  
The Journal of Social Sciences Institute  
Sayı/Issue: 39 – Sayfa / Page: 171-184  
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info  
Geliş/Received: 12.01.2018 Kabul/Accepted: 15.03.2018

**BATI ANADOLU’NUN İZİNDE:  
ARİSTOTELES VE ASSOS**

***ON THE TRACK OF WESTERN ANATOLIA:  
ARISTOTLE AND ASSOS***

**Doç. Dr. Sevcan YILDIZ**

Akdeniz Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu  
Turizm ve Seyahat Hizmetleri  
sevcanyildiz@akdeniz.edu.tr

**Öz**

Batı Anadolu, Antik çağın bilim ve felsefe merkezidir. Birçok antik kenti kapsamaktadır. Çalışma kapsamına alınan Assos, bunların başında gelen antik kentlerden sadece bir tanesidir. Assos, tarihi M.Ö. 2000’li yıllara dayanan, ünlü filozof Aristoteles’in üç yıl boyunca bir felsefe okulunun başında bulunmasıyla ün salmış Çanakkale’nin Ayvacı ilçesinde, Edremit Körfezi’nin kıyısında bulunan antik bir liman kentidir. Batı Anadolu’nun Antik Çağdaki tarihi incelendiğinde, felsefenin başka bir bölgede olmayan başarısı dikkat çekmektedir. Bu başarı sadece Antik çağın değil bütün insanlığın gelişmesinde büyük etkiye sahiptir. Dolayısıyla Batı Anadolu anlatılırken felsefe mutlaka anlatılması gereken bir konudur. Assos, Aristoteles’in yaşamının en önemli evrelerinden birini geçirdiği yerdir. Aristoteles’in Batı Medeniyeti Anlayışı’nı özetle ifade ettiği düşünülmektedir. Bu anlayış İtalyan Makyavel ile daha da netleşmiş ve “Kazanmanın ahlakı mı olur?” ifadesi batı tipi siyaset anlayışında yerini almıştır. Türkiye’de kültür turizminin canlanması açısından yeni destinasyonların hazırlanması gerekmektedir ki Batı Anadolu bu anlamda önemli bir örnektir. Aristoteles’in mezarı henüz yeni keşfedilmiştir, Aristoteles’in ders verdiği ve yaşamını sürdürdüğü mekanlar ziyarete açıktır ve ziyaretçi sayısı da oldukça fazladır. Bu değerler kültür turizmi açısından değerlendirilmelidir. Çalışmada Batı Anadolu ve özellikle Assos (Behramkale) antik kenti kültürel açıdan incelenmiş ve ünlü filozof Aristoteles’in hayatı Batı Anadolu ışığında anlatılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Batı Anadolu, Assos, Behramkale, Aristoteles.

### Abstract

Assos was also the center for science and philosophy in antique age. It comprises many ancient cities. Assos is only one of the main ancient cities and it was also included to the study. Assos is an ancient coastal town which was founded in 2000s B.C. on the bayside of Edremit Gulf, in Ayvacık district of Çanakkale province which is famous for hosting a philosophy school that the well-known philosopher Aristoteles directed for three years. When the history of Western Anatolia in Ancient Age is examined, the achievement of philosophy attracts attention which has never been in any other regions. This achievement has a remarkable effect not only in Ancient Age, but also in the progress of entire mankind. Therefore, philosophy has to be depicted when mentioning Western Anatolia. And, one of the most important centers of Western Anatolia is Assos where Aristoteles taught. Assos was the place where Aristoteles spent his one of the most significant times. It is thought that Aristoteles had expressed the Understanding of Western Civilization briefly. This understanding became clearer with Machiavelli, Italy and the statement of “Does attainment possess morality” took place in western type sense of politics. Western Anatolia has a significant place in terms of both domestic and external tourism in Turkey. Grave of Aristoteles has just been discovered; the places where Aristoteles taught and lived are open to visit and the number of visitors is pretty much. It should be made use of these values in terms of cultural tourism. In this study, Western Anatolia and particularly Assos (Behramkale) ancient town have been examined culturally and life of the prominent philosopher Aristoteles has been explained in the light of Western Anatolia.

**Keywords:** Western Anatolia, Assos, Behramkale, Aristotelesle.

### 1. Giriş

Anadolu, Trakya dışındaki yurdumuzun büyük bölümü, yaklaşık bin yıllık ana vatanımıza verilen isimdir. Asya ve Avrupa kıtalarının bulunduğu bir noktada bulunduğu ve doğal bir geçiş oluşturduğu için, tarih boyunca Asya, Avrupa ve hatta Afrika'dan gelen sayısız göç dalgalarının kavşak noktası olmuştur. Bu kavşakta buluşan değişik uygarlıkları kendi potasında eriterek yeni bir biçim, yeni bir renk vermiştir. Anadolu'nun tarihi, bir anlamda göçebe kabilelerle koloni toplulukların ve bunların akınlarının, uygarlıklarının, kültürlerinin, devletlerin yükseliş ve çöküşlerinin tarihi olmuştur.

Anadolu ismi bir anlamda eski çağlardaki dinsel ve toplumsal yapı ile uyum sağlamıştır. Türkçede Anadolu kelimesi ile “Anaların dolu olduğu yer” anlaşılmaktadır. Tunç çağında Mezopotamyalıların Anadolu'ya “Bin Tanrı Ülkesi” dedikleri anımsandığında, bu sözcük bir diğer açıdan da anlam kazanmaktadır. Anadolu ismi günümüzde coğrafik anlamda kullanılmaktadır.

Anadolu Akdeniz uygarlıklarının beşiğidir. Bilge düşüncelerin, sanat akımlarının, dinlerin ortaya çıktığı, kaynaştığı, çevreye yayıldığı yerdir. Tüm uygarlıkların kaynağı sayılan Sümer uygarlığının, dinle düşüncenin, doğayla doğa ötesinin birleşip kaynaştığı yer olması nedeniyle Anadolu'nun her karış toprağında farklı uygarlıkların kültürel mirası bu topraklarda kozmopolit bir yapı oluşturmuştur. Değişik uygarlıklardan bize miras kalan, çok değerli olan, kültürel mirasımızı korumak ve onu gelecek nesillere aktarmak ise bizim en önemli görevlerimizdendir (Yıldız, Derman, 2017: 981).

Çalışma koşulları ve hayat şartlarının değişmesiyle beraber tüketici eğilimleri de değişiklik göstermektedir. Tüketiciler, alışlagelmiş destinasyonlar yerine, daha ilgi çekici aktiviteler sunan destinasyonları tercih etmeye başlamışlardır. Değişen tüketici eğilimleri çerçevesinde seyahat acentaları ve tur operatörleri de yeni güzergahlar yaratmak durumunda kalmışlardır. Bu anlamda birçok uygarlığa beşiklik yapmış Anadolu'da çok fazla keşfedilecek ve tur programlarına eklenecek değerler bulunmaktadır. Bugünkü Anadolu topraklarında yüzyıllar önce felsefenin temelleri atılmıştır. Bugün Çanakkale ilinde bulunan Assos antik kenti de Aristoteles ile birlikte felsefeye ve Anadolu'ya yeni değerler katmıştır. Aristoteles'in doğumunun 2400. yılı nedeniyle 2016 yılı UNESCO tarafından Aristoteles yılı olarak ilan edilmiştir. Selanik Aristoteles Üniversitesi öncülüğünde yapılacak etkinliklerde dünya halkları Aristoteles felsefesini/ öğretisini yeniden yorumlama olanağı bulacaktır. Bu Türk turizmi için önemli bir gelişme olup Assos destinasyonuna Aristoteles ve felsefesinin de eklenmesi ile beraber Assos'un daha güçlü bir destinasyon olması sağlanacaktır.

## 2. Assos

Assos, Kuzeyde Çanakkale Boğazı, batıda Ege denizi, güneyden de antik dönemde Adramytteion Körfezi olarak bilinen Edremit Körfezi ile çevrili yarımadadır, Anadolu'nun kuzeybatı uzantısını oluşturmaktadır (Freely,2003). Satnioeis/Tuzla Çayı'nın haritada bir yay çizerken denize en çok yaklaştığı yerde, bu çay ile deniz arasında kalan yalçın doruklu, 238m. yüksekliğindeki bir tepenin doruğunda ve yamaçlarında yer almaktadır. Assos'un kimler tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Adının gösterdiği üzere, M.Ö. 2. binyılda, Helen göçleri öncesinde, Anadolu halkça kurulmuş olduğu düşünülmektedir. M.Ö. 8. Yüzyılda, Lesbos/Midilli Adasından gelen Aiolos boyu Helen'leri, bu kenti ele geçirip Helenleştirmişlerdir (Bilge, 1995). M.Ö.6. yüzyılda Lidyalıların ve Perslilerin egemenliğine giren Assos, M.Ö.5. yüzyılda birçok Batı Anadolu Kenti

gibi Attik-Delos'a (deniz birliği) üye olmuştur. İskender'in Asya seferi ile Makedonya hakimiyetine giren kent, İskender'in ölümünden sonra sırasıyla; Bergama Krallığı, Roma İmparatorluğuna, Bizans'a ve nihayet I. Murat ile Osmanlı topraklarına katılmıştır (Aydoğan, 1989).

Ören yerlerindeki en önemli kalıntı Ege Denizine hakim muhteşem bir manzarası olan ve M.Ö.6.yüzyılda yapılan Athena Tapınağıdır. Önemli buluntular Bostan müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Behramkale'deki kazı evinde korunmaktadır (Mutluay, 1999). Athena Tapınağı, Anadolu'da Dor düzenindeki tek tapınaktır. Assos'taki kalıntılar daha çok Helenistik çağa aittir. Assos'un önemli bir özelliği de Platon'un öğrencisi Hermias'ın yönetiminde felsefe okulunu kuran ünlü filozof Aristoteles'in burada ders vermiş olmasıdır (Hengirmen, 2000)(Şenol, 2008).

Assos antik kenti ilk kez 1881-83 yıllarında, sponsorluğunu Antiquarian Society of Boston'un yaptığı, J.T. Clarke ve F.H. Bacon liderliğindeki Amerikalı bir heyet tarafından araştırılmıştır. Amerikalı kazıcıların akropolde çıkardıkları bazı eşyalar insanların buraya ilk kez Erken Tunç Çağı'nda yerleştiklerini işaret etmektedir; fakat Helen Çağı Assos şehri ancak M.Ö.7. yüzyılda kurulmuştur (Freely, 2003). Assos bir Aiol yerleşimidir ve Lesbos'un en erken yerleşimi olan Methymnanalı Aioller tarafından M.Ö. 7. yüzyılda kurulmuştur (Leaf,1923).

Assos'a deniz tarafından, limandan çok dik ve uzun bir yolla ulaşılmaktadır. Liman büyük bir mendirekle kurulmuştur. Stoik filozof Kleanthes Assos'lu olup, Kition'lu Zenon'un yerine ekolün başına geçmiş, sonra da yerini Soli'li Khryssippos'a bırakmıştır. Aristoteles de evliliğinden ötürü, Tiran Hermeias'la meydana gelen akrabalığı nedeniyle burada kalmıştır. Hermeias bir hadımdı ve bir sarrafın kölesiydi. Atina'ya geldiğinde hem Aristoteles'in hem de Platon'un öğrencisi olmuştur (Strabon, 2000). Hermias, Assos'ta Platoncu bir devlet kurmaya karar vermiştir. Bu sebeple başta Aristoteles olmak üzere Atina'lı bilim adamlarını davet etmiştir. Aristoteles M.Ö. 347-344 yıllarında Assos'taki bir felsefe okulunun başına geçmiştir (Freely, 2003). Bundan sonra Hermias, Aristoteles'i erkek kardeşinin kızı ile evlendirmiştir (Leaf, 1923).

Bundan sonra Assos tarihinde gerçekleşen önemli olayları sıralamak gerekirse; Germanicus ve karısı Agrippina'nın Assos'u ziyareti (M.S. 16), Saint Paul'un ziyareti (56/57), Bizans İmparatorluğu dönemi (395-1453), Selçuk Hükümdarı Çaka Bey'in bölgeyi kontrolüne alması (1081-1097), Bizans imparatoru Loannes Ducas'ın bölgeyi yeniden Bizans kontrolüne alması (1097), Latinler'in Troas bölgesini kontrolüne alması (1204-1224), İznik

İmparatorluğu'nun Troas bölgesindeki kısa süreli kontrolü (1224-1261), Troas Bölgesi'nin yeniden Bizans İmparatorluğu'na dahil olması (1261), Güney Troas'ın Türkler tarafından ele geçirilişi (erken 14. yüzyıl) ve Fatih Sultan Mehmet'in Assos'u ziyareti (1462) olarak sıralanabilmektedir (Bakan, 2009).

Assos antik kentinin en etkileyici kalıntıları surlarıdır. Dış surlar, M.Ö. 4. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Akropol zirvesi etrafında bir hisar oluşturan iç surlar ise M.Ö. 6. yüzyıldan kalmaz. Akropolün zirvesinde, yukarı şehirdeki en önemli anıt olan Athena tapınağı bulunmaktadır. Clarke ve Bacon tapınağın, 14,03'e 30,31 metre boyutlarındaki stylobatını kazmış ve tapınağın frizi ile temelini ayakta kalan parçalarını Boston'a taşıyarak geriye sadece çıplak platformu, etrafa dağılmış bazı sütun kaskalarını, başlıklarını ve birkaç heykel parçasını bırakmışlardır. Çalışmalar, yapının, bölgeye ait kızılmtrak bir taş olan andezitten yapılmış dor düzenindeki bir tapınak olduğunu göstermektedir; tapınağın çevresini, kısa kenarlarda altışar, uzun kenarlarda on üçer sütunu olan bir sütun dizisi çevreliyormuş; pronaosta, yani ön revakta, duvar uzantıları arasında, in antis, bir çift sütun bulunmaktaymış. Şu anda peripteros'u oluşturan sütunların üçü, Dor düzenindeki başlıklarıyla beraber yeniden dikilmiştir. M.Ö. 520 yılı civarında tamamlanan tapınak, arkaik dönemde Anadolu'da yapıldığı bilinen Dor düzenindeki tek tapınaktır. Fakat güçlü bir İonia özelliği göstermektedir (Freely, 2003). Zeus'un kızı ve 12 Olimpos Tanrısından biri olan Athena kentin koruyucu tanrıçasıymış. Tapınağın kutsal odasında bulunan tanrıça heykeli 1800'lü yıllarda Amerikalılar tarafından götürülmüş. Sütunların üzerlerindeki frizlerin(kabartmaların) bir kısmı Boston Müzesi, Louvre Müzesi ve İstanbul Arkeoloji müzesinde saklanmaktadır. Kabartmalarda Herakles ile ilgili bir hikaye anlatılmaktadır (İnternet 1).

Akropolün kuzey tarafında ilk dönem Osmanlı Camisi bulunmaktadır. Üzerindeki yazıtta; camiyi, bu bölgeyi on dördüncü yüzyılın üçüncü çeyreğinde fethetmiş olan Sultan I. Murat Hüdavendigâr'ın yaptırdığı belirtilmektedir. Çok basit, tek birimli tipte olup, kubbesi 7 metre çapındadır. Kapının üzerindeki kabartma haç, İsa'nın amblemi olan Khi-Ro (XP) simgesi ve Yunanca ithaf yazıtı, caminin 6. yüzyılda yapıldığına inanılan bir Bizans Kilisesinin taşlarından inşa edilmiş olduğunu göstermektedir (Freely, 2003). Kare planlı harim ile girişindeki iki yanı kapalı, üç bölümlü, dikdörtgen, son cemaat yerinden oluşan cami, taş-tuğla örgüsü, alçı mihrabı ve Roma-Bizans devşirme malzeme kullanımıyla tipik bir erken dönem Osmanlı yapısıdır (Altier, 2008).

Nekropolün 9 yüzyıl boyunca mezarlık olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. En eski gömülerde yakılan cesetlerin küllerinin, küplere konulup ağızlarının kapanması şeklinde gömüldüğü görülmüştür. Sonraki zamanlarda ölümler daha büyük küplere, ana karnındaki pozisyonda –hocker- yerleştirilmiştir. Küplerin içine ölü için hediyelerin de konulduğu anlaşılmıştır. Daha sonra lahit şeklinde mezarlar kullanılmıştır (İnternet 1).

Nekropolde çok sayıda lahit bulunmaktadır. Bu lahitleler yöredeki gözenekli bir taştan yapılmıştır; bu taşlar ölen kişinin cesedinin çözülme sürecini hızlandırdıkları için çok aranmaktadır. Lahit sözcüğünün kökeni de bu taşlara dayanmaktadır.

Gymnasion, M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenmekte olup andezit taşından yapılmıştır. Yapı, 32'ye 40 metre boyutlarında, dört yandan Dor düzeninde sütun sıralarıyla çevrili ve taş döşeli merkezi avlusu hala ayakta. Avlunun kuzeydoğu kesiminde Bizans döneminin başlarında yapılmış bir kilisenin yıkıntıları, güneybatı köşesinde de bir sarnıç bulunmaktadır. Agora, M.Ö.2 ya da 3. yüzyıla tarihlenmektedir. Buradaki tüm yapılar da andezit taşından yapılmıştır (Freely, 2003). Bouleuterion'da ele geçen yapı kitabesine göre meclis binasının M.Ö. 4. yüzyılda inşa edildiği anlaşılmıştır (Arslan, 2008). Çatısı içerden dört sütunla desteklenmiş, her kenarı 20 metre uzunluğunda, kare şeklinde bir yapıdır. (Freely, 2003).

Antik kentin güney yamacında Midilli Adası'na karşı kurulmuş tiyatronun bir deprem sonucunda yıkıldığı tespit edilmiştir. Doğal bir kaya oyuğuna yapılmış, tahmini 2500 kişilik olan tiyatro sonraki yıllarda taş ocağı olarak kullanılmıştır. Yapım tekniği ve plan özellikleri açısından bir Roma çağı tiyatrosudur. Tiyatronun yıkılan duvarları restorasyon sonucunda yeniden örülmüş, aslına uygun oturma sıraları yeniden dökülerek yapılmıştır. Şu anda tiyatro 1500 kişiyi ağırlama kapasitesinde ve çeşitli festival ve konserlere ev sahipliği yapabilmektedir (İnternet 1). Roma döneminde değişikliklere uğramış olmasına rağmen nal şeklindeki orkestra bölümüyle, özgün Yunan formunu korumaktadır (Freely, 2003).

Assos, bugün Çanakkale-İzmir yolu üzerinde olması nedeniyle genellikle Ege, Marmara ve dünyanın birçok yerinden gelen ziyaretçiyi ağırlamaktadır. Limanda yer alan antik yapılar, orijinal mimarisinde onarılmış ve böylece kentin tarihsel ve kültürel dokusu koruma altına alınmıştır. Assos-Behramkale (Köy-içi), Assos-İskele (Liman), Assos-Kadırga (Kadırga Plajları ve Koyu) turistlerce fazlasıyla tercih edilen destinasyonlar arasındadır. Köyde geniş kapasiteli otellerin yanı sıra, özel belgeli oteller ve pansiyonculuk gelişmiştir (Tiryaki vd., 2008).

### 3. Aristoteles

Eflatun'un en büyük öğrencisi olan Aristoteles Makedonya'daki Yunan kolonilerinden Stagira'da doğmuştur (Mansel, 1999). O dönemde, Stageria'da İyon kültürü egemendir ve Makedonyalıların buraları istila etmeleri bile bu durumu değiştirmemiştir. Bu nedenle Aristoteles'e bir İyonya filozofu denilebilir (Demircan, 2008). 17 yaşında Akademia'ya girerek orada hocasının ölümüne kadar tam 20 yıl kalmıştır (Mansel, 1999). Doğal olarak, profesyonel bir düşünürün yaşam yolunu tutmuştur. Önemli her konuya ılımlı, sağduyulu yanıtlar veren, kapsamlı ve sıkı bir akıl süzgecinden geçirilmiş bir felsefe ortaya koymuştur (McNeill, 2002). Platon ve Aristoteles gibi filozoflarla felsefe, hem doğanın, hem insanın kavranılmasına yönelmiştir, yani gerçekten evrensel bir bilgi olma amacını taşımıştır (Tanilli, 2009). Daha o zamanlar Eflatun tarzında yazdığı dialoglarla ün kazanmıştır. Bu öğrenim dönemini geziler dönemi izlemiştir. Aristoteles Atina'dan Anadolu'ya geçmiş; ilk önce Assos'ta, sonraları Midilli'de kurduğu ekollerde ders vermiştir. Bu dönemde Aristoteles hocasının etkilerinden sıyrılmağa başlamakta, bazı orijinal eserler ortaya koymakta, hatta hocasının "idea'lar" teorisinin mistik taraflarını eleştirmekte, aynı zamanda siyaset sorunlarıyla da meşgul olmaktadır (Mansel, 1999).

Platon, sürekli olarak çekiştiği bu değerli öğrencisinin zekasına ve enerjisine hayran kalmış ve ona Yunanca'da akıl anlamına gelen Nous adını vermiştir. Atina'da kaldığı süre içerisinde Aristoteles, başka hocaları da izlemiş ve mesela Agora'da politik dersler almıştır. Bir sarraf olarak iş hayatına atılmış ve daha sonra çok varlıklı olmuştur. Hermenias, kısa bir süre içinde çok geniş toprakları mülk edinmiş ve Aterneus'un yöneticiliğine gelmişti (Demircan, 2008).

Aristoteles, Platon'un hayranıydı. Onun devlet yönetimine ilişkin önerilerini çok olumlu karşılıyor ve Platon'un önderliğinde daha iyi bir yönetim oluşturmak istiyordu. Bu amaçla Assos'ta Akademi'nin kolu olan bir okul kurmuştu. Platon'un ölümünden sonra, Aristoteles bu okulda görev aldı ve üç yıl boyunca burada çalıştı. Bir ara Hermenias'ın yeğeni Pythias ile evlendi (Demircan, 2008). Aristoteles evliliğinden ötürü, Tiran Hermeias'la meydana gelen akrabalığı nedeniyle Assos'ta kalmıştır (Strabon, 2000).

II. Philip, oğlu İskender ( Büyük İskender) için iyi bir öğretmen aramaktadır ve Assos'taki okulun yöneticisi olan Aristoteles, yavaş yavaş dikkatini çekmeye başlamıştır. Görev, Aristoteles'e önerilmiş ve o da bu öneriyi seve seve kabul etmiştir. II. Filip'in oturmakta olduğu Pella'ya gitmiştir. Aristoteles'in öğretmenliği, MÖ 343 yılından MÖ 340 yılına kadar sürmüştür. İskender, 336'da babası ölünce, onun

yerine geçmiş ve eski öğretmeni Aristoteles'i danışman olarak atamıştır. Daha sonra İskender'in Yunanistan'daki ve Balkanlar'daki ayaklanmaları bastırmak üzere harekete geçmesiyle, Aristoteles, onu bırakarak, büyük idealini gerçekleştirmek amacıyla, yani yeni bir okul kurmak amacıyla Atina'ya dönmüştür (Demircan, 2008).

Aristoteles araştırmalarında deneme usulüne başvurmuş, pek zengin etüd koleksiyonları toplamak ya da toplatmakla bilimsel çalışmaların tam anlamıyla kurucusu olmuştur. Deneme metodunu siyaset biliminde de kullanmış, ancak Yunan ve yabancı devletlere ait 158 anayasa ve teşkilat kanununu toplattırdıktan ve bunları birer birer gözden geçirdikten ya da öğrencilerine inceletirdikten sonra "Politika" adlı büyük eserini yazmıştır (Mansel, 1999). Aristoteles tüm öğrencilerini parlak birer konuşmacı olarak yetiştirmiştir (Strabon, 2000). Aristoteles'in 16. ve 19. yüzyıllar arasında bir nebze de olsa gözden düşmesinin ardından, 19. ve 20. yüzyıllarda tekrar ilgi görmesi; ve hatta 20. yüzyılın sonlarına doğru siyaset ve ahlak felsefesi alanında —neo-Aristotelesçilik veya —erdem ahlaklı gibi felsefi akım ve araştırma alanlarının ortaya çıkması, genel olarak Aristoteles'in ve özelde de *Politika* eserinin kalıcı önemini göstermektedir (Orhan, 2015).

Yunan felsefesinin klasik dönemindeki ikinci büyük filozof olan Aristoteles'in düşünceleri 2000 yıl süreyle Batı uygarlığına hakim olmuş ve bu uzun zaman boyunca Batı uygarlığının temel görüşlerini oluşturmuştur. Bunun yanı sıra, Aristoteles'in görüşlerinin İslam Dünyası'nda da büyük bir etki yaptığı görülmektedir. Aristoteles'in temel görüşlerini göz önünde bulundurmadan büyük İslam filozoflarını anlamak olanaklı değildir. Onun felsefesinde her ne kadar güçlü bir Platon etkisi gözlemlense de, kendine özgü kapsamlı bir felsefesi mevcuttur (Aster, 2000 :198).

Aristoteles, 18 yaşına dek Platon'un okuluna Akademi'ye gitmiştir, hocasının felsefesini benimsemiş ve desteklemiştir. Ancak daha sonra, Platon'un başta "idealar kuramı olmak üzere pek çok görüşünü reddetmiş ve sert bir şekilde eleştirmiştir. Platon: "*Aristoteles bize tekmeyi vurdu, tıpkı onları doğuran anayı tekmeleyen tayar gibi.*" Sözleriyle, ona olan kırgınlığını dile getirmiştir (Laertios,2013: 205-206).

Aristoteles'in ailesinde çok fazla sayıda hekim bulunmaktadır. Bir anlamda, hekimliği kendilerine gelenek yapmışlardır. Hekim olmak, doğayı, bedensel olayları, ilaçların etkilerini gözlemleyen bir insan olmak demektir. Bu sebeple Aristoteles, aile geleneğine uyararak, küçük yaşlardan itibaren gözlem yapmaya başlamış bir filozoftur. O, her şeyde önce bir doğa bilginidir. Doğa üzerine yapılmış pek çok



eseri bulunmaktadır. O, doğayı duyularımıza görüldüğü biçimiyle, olduğu gibi bilmek istemektedir. Bu noktada hocası Platon'dan tam anlamıyla, kesin bir çizgiyle ayrılmaktadır. Platon'a göre bilmek, şeylerin ideal şekillerini tanımak, başka bir deyişle şeylerin nasıl olduğunu değil nasıl olması gerektiğini araştırmak demekken; Aristoteles, hocasının aksine, tikellerle ilgilenmekte ve onları gözlemleyerek bilmeye çalışmaktadır. Ancak Platon'dan öğrendiği önemli bir nokta vardır. O da, kavramların bilgi yönünden ne denli önemli olduğudur. Bilmek, yalnızca nesnelere tek tek tanımak değil, bu tek nesnelere bir de genel bir kavram altında toplamaktır. Aristoteles de bilginin, bazı genel bilgiler elde etmeye yönelik bir çalışma olduğuna inanmaktadır. Bilgiyi, bir yandan nesnelere gözlemlenmesi, öte yandan da bu nesnelere kavramlar altında toplanması olarak tanımlamaktadır. Bu tavrıyla o bir sistem kurucusu olmuştur. Bilimin başlıca amaçlarından olan “nesnelere sınıflara ayırma” ve bu sınıfları “sistem halinde toplama”yı keşfetmiş ve uygulamıştır. Onun çalışmalarına bakıldığında zaman, özellikle bitkiler ve hayvanlar üzerine yapmış olduğu incelemelerin öncelikli olarak sınıflandırmayla başladığı göze çarpmaktadır. Aynı zamanda bir mantık çalışması da olan sistemleştirme çalışması da, Aristoteles'in çalışmalarında büyük önem taşımaktadır. Mantık ilkeleri, şeyleri sınıflamayı ve bu sınıfları da bir sistem içinde toplamayı gerektirmektedir. Bu sebeple de Aristoteles mantığın kurucusu olarak kabul edilmektedir (Aster, 2000: 199).

Platon'dan aldığı diğer iki nokta terminolojik ve teleolojik yaklaşımdır. Terminoloji bağlamında form kavramı onun Platonik mirasının değişmez bir göstergesi gibidir. Teleoloji görüşünderse, İyi İdeası'nın yerini alan Hareket Etmeyen Hareket Ettirici ve potansiyel-aktüel kavram çiftiyle Platon'un teleolojik evren görüşünü çok ileriye götürmüştür. Aristoteles'e göre, doğa hiçbir şeyi amaçsız yapmamaktadır. Doğadaki tüm süreçler bir amaca hizmet etmektedir (Cevizci, 2010:113).

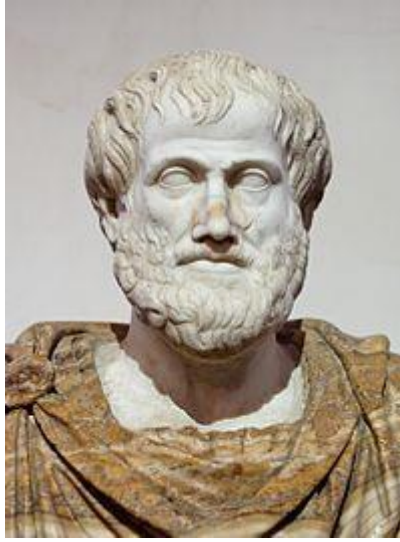
Aristoteles, ilk felsefe tarihçisi ve bilim tarihçisi olarak da değerlendirilmektedir. Çünkü o, kendisinden önceki felsefi görüşleri sistemli bir şekilde toplamaya başlayan ilk düşünürdür. O, felsefede herhangi bir konuyu ele aldığı zaman, işe kendisinden önceki düşünürlerin bu konudaki görüşlerini ortaya atarak başlamaktadır. Bu günümüzdeki çalışmalar için de çok değerlidir. Çünkü Aristoteles'ten önceki düşünürlerin eserleri tam olarak günümüze ulaşamamıştır (Aster, 2000: 200).

Aristoteles'in konumundan geriye dönüp bakıldığında, Yunan felsefesinin biri materyalist diğeri idealist iki ana damarı olduğu

görülmektedir. Thales'ten atomculara dek uzanan süreçteki görüşler gerçekliği maddede bulmuştur. Bu materyalist yaklaşımın bir çözüm olmadığı yüz yıllık süreç içerisinde anlaşılmıştır. Aristoteles için söz konusu başarısızlık zaten mutlakdır. Materyalist yaklaşım, ona göre, insan doğasına ilişkin tatmin edici bir açıklama getirmede yetersizdir. Çünkü, insan aynı zamanda bir değer ve inanç varlığıdır. Materyalist görüş ise değeri mümkün kılacak bir varlık yorumundan yoksundur. Antik Yunan materyalizmi, değişmeyi açıklama bakımından da sığ kalmıştır. O, ya Herakleitos'taki gibi her şeyin değiştiğini savunurken sabit ve sürekli tek bir şey bırakmamakta; ya da atomculardaki gibi her tür niteliksel değişmeyi harekete indirgemektedir. Aristoteles'e göre, materyalist yaklaşımın yanı sıra onun tam karşıtı bir felsefe geleneği yaratan, Parmenides'le başlayıp Platon'la doruk noktasına ulaşan idealist yaklaşım da bu iki konuda başarısız olmuştur. O, idealizmin de tek yanlılık sergilediği görüşündedir. Ona göre, Platon aslında bu dünyada değer yer açmak için ortaya attığı metafizik kuramıyla hedeflenen sonuca ulaşamamıştır. Çünkü o, ideaların maddi dünyadan ayrı varoluşunu öne sürerken, değerın duyuşal dünyayla ilişkişini kuramamış ve filozof olmayan ortalama insan için değer arayışını olanaklı kılamamıştır (Cevizci, 2010:111-112).

Aristoteles, bu iki yaklaşımın yetersizliğini gördükten sonra, felsefi girişimi olanaklı kılacak ve akli bütün tehditlerden kurtaracak bir metafizik kuram, bir gerçeklik kuramı inşa etmek gerektiğine karar vermiştir. Ona göre, yetkin bir gerçeklik yorumu değişme problemini çözmek zorundadır. O, sağlam ve tutarlı bir metafiziğin, gerçekliğin görünüşte olduğu gibi gerçekten de değiştiğini göstermek ve böylece akli bilgi edinmenin geçerli bir aracı olarak kullanmak zorunda olduğunu savunmaktadır. Bu metafizik, aynı zamanda ahlaki bir varlık, değerlerin merkezi ve taşıyıcısı olarak insana ilişkin sezgilerimizi de temellendirmek zorundadır (Cevizci, 2010:111-112).

İskender'in M.Ö. 323 yılında ölmesi, Aristoteles'i çok güç bir durumda bırakmıştır; çünkü Lise'nin kurulması sırasında İskender'in yapmış olduğu yardımlar ve Hermenias için yazmış olduğu zafer türküsü, Atina'daki düşmanları tarafından hatırlanmıştır. Aristoteles, dinsizlikle suçlanmış ve Atinalıların, Sokrates'i ölüme mahkum etmekle işlemiş oldukları suçı yinelememeleri için Chalcis'e kaçmış ve orada yakalanmış olduğu bir hastalık sonucunda M.Ö. 322 yılında ölmüştür (Demircan, 2008).



Resim 1: Aristoteles

Tablo 1: Aristoteles'e Ait Bilgiler

|                         |   |
|-------------------------|---|
| <b>Tam adı</b>          | <b>ARİSTOTELES</b>  |
| <b>Doğumu</b>           | MÖ 384, Stagira   |
| <b>Ölümü</b>            | MÖ 322, Halkis  |
| <b>Çağı</b>             | Antik Çağ felsefesi   |
| <b>Bölgesi</b>          | Batı felsefesi  |
| <b>Okulu</b>            | Peri<br>Aristotelesçilik pathos   |
| <b>İlgi alanları</b>    | Fizik, Metafizik, Şiir, Tiyatro, Müzik, Retorik, Politika, Hükûmet, Etik, Biyoloji, Zooloji               |
| <b>Önemli Fikirleri</b> | Mantık  |
| <b>Etkilendikleri</b>   | Platon, Demokritos  |
| <b>Etkiledikleri</b>    | Theophrastos, Thomas Aquinas, Hegel, Heidegger, Birûni, İbn-i Sina, Farabi, Kindi, İbn Rüşd, İbn-i Heysem |

## Sonuç

Kültür, çeşitli sembollerle nesilden nesile aktarılan, insan gruplarının ayırt edici özelliklerini içeren, açık veya gizli şablonları kapsayan bir kavramdır. Kültürün temelinde geleneksel fikirler ve onlara bağlı değerler yatmaktadır. Miras ise bir nesilden diğerine geçen her türlü kaynağı ifade etmektedir. Bu kaynakların kullanımı ise kültürel miras turizmini oluşturmaktadır. Anadolu Akdeniz uygarlıklarının beşiğidir. Bilge düşüncelerin, sanat akımlarının, dinlerin ortaya çıktığı, kaynaştığı, çevreye yayıldığı yerdir. Tüm uygarlıkların kaynağı sayılan Sümer uygarlığının, dinle düşüncenin, doğayla doğa ötesinin birleşip kaynaştığı yer olması nedeniyle Anadolu'nun her karış toprağında farklı uygarlıkların kültürel mirası bu topraklarda kozmopolit bir yapı oluşturmuştur. Değişik uygarlıklardan bize miras kalan, çok değerli olan, kültürel mirasımızı korumak ve onu gelecek nesillere aktarmak ise bizim en önemli görevlerimizdendir. Assos antik kenti de hem soyut hem de somut kültürel miras açısından çok büyük önem taşımaktadır. Kültürel mirası geçmişten alıp gelecek nesillere aktarabilmek için korumak ve sürekliliğini sağlamak gerekmektedir.

Batı Anadolu, günümüzde Marmara Bölgesinin güneyini, Ege Bölgesinin tamamını, Akdeniz Bölgesi'nin batısını ve İç Anadolu'dan Eskişehir'i kapsayan coğrafi bölgedir. Anadolu'nun kültürel ve ekonomik olarak en gelişmiş bölgelerinden bir tanesidir. Milet, Efes, Hierapolis, Pergamon, Teos, Knidos ve Assos başlıcaları olmak üzere birçok antik kenti kapsamaktadır. Assos bunların başında gelen antik kentlerden sadece bir tanesidir. Assos, tarihi M.Ö. 2000'li yıllara dayanan, ünlü filozof Aristoteles'in üç yıl boyunca bir felsefe okulunun başında bulunmasıyla ün salmış Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinde, Edremit Körfezi'nin kıyısında bulunan antik bir liman kentidir. Bugünkü adı Behramkale'dir. Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki tarihi incelendiğinde, felsefenin başka bir bölgede olmayan başarısı dikkat çekmektedir. Bu başarı sadece Antik çağın değil bütün insanlığın gelişmesinde büyük etkiye sahiptir. Dolayısıyla Batı Anadolu anlatılırken felsefe mutlaka anlatılması gereken bir konudur. Felsefesiz bir Batı Anadolu düşünülemez. Batı Anadolu'nun en önemli merkezlerinden birisi de Aristo'nun da öğretmenlik yaptığı Assos'tur.

Bu anlamda Batı Anadolu gerek günümüzde gerekse ilk çağlarda kültürel ve ekonomik merkezlerden bir tanesidir. Bilim ve Felsefenin temelleri de Anadolu topraklarının batısında atılmış ve böylece Batı Anadolu'nun önemi bir kat daha artmıştır. Assos gerek somut kültürel miras örneği olarak gerekse soyut kültürel miras örneği

olarak yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Türkiye’de kültür turizminin canlanması açısından yeni destinasyonların hazırlanması gerekmektedir ki Batı Anadolu bu anlamda önemli bir örnektir. Aristoteles’in mezarı henüz yeni keşfedilmiştir, Aristoteles’in ders verdiği ve yaşamını sürdürdüğü mekanlar ziyarete açıktır ve ziyaretçi sayısı da oldukça fazladır. Bu değerler kültür turizmi açısından değerlendirilmelidir. Ayrıca gerekli restorasyon çalışmaları yapılmalıdır ki kentin tarihi yansıtma olasılığı da yükselmelidir. Bu değerlendirmeler sonucunda yerli ve yabancı turist sayılarında artış gerçekleşecektir. Bölgesel olarak turist sayısında artışın sağlanması demek turizm gelirlerinde de artışın sağlanması demektir.

### **Kaynakça**

- Altier, S. (2008). Denizlerden Duvarlara Ayvacık’taki Osmanlı Dönemi Yapılarına Betimlenen Denizcilikle İlgili Graffitiler. *Ayvacık Değerleri Sempozyumu*, 29-30 Ağustos, S. 151- 172, Çanakkale, Ayvacık: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, N. (2008). Assos Kazıları: 1881-2007. *Ayvacık Değerleri Sempozyumu*, 29-30 Ağustos, S. 68-78, Çanakkale, Ayvacık: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Aster, E. V. (2000): *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*. Çev. Vural Okur, İstanbul: İm Yayınevi.
- Aydoğan, N.B. (1989). *Çanakkale*. Kırklareli: Sermet Matbaası.
- Bakan, C. (2009). *Assos Nekropolü S-3 Açması Buluntuları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı.
- Bilge, U. (1995). *Türkiye’deki Tarihsel Anıtlar*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Freely, J. (2003). *Türkiye Uygurluklar Rehberi*, 3. Cilt: *Ege Kıyıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hengirmen, M. (2000). *Altın Ülke Türkiye*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Laertios, D. (2013). *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Çev. Candan Şentuna, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Leaf, W. (1923). *Strabo on the Troad, Book XIII, Cap I*. England: Cambridge.
- Mansel, A.M. (1999). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- McNeill, W.H. (2002). *Dünya Tarihi*. Çev. Alaaddin Şenel, Ankara: İmge Kitabevi.
- Mutluay, G., Özözlü, H. ve Köfteoğlu, F. (1999). *Gezi '99 Türkiye Tatil Rehberi*. İstanbul: Seçil Ofset.
- Orhan, Ö. (2015). Aristoteles'te Siyasal Yönetim Kavramı ve Politika'nın Türkçe Çevirilerinin Bir Eleştirisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 70, No. 3, 2015, s. 607 – 653.
- Strabon (2000). *Antik Anadolu Coğrafyası*. Çev. Adnan Pekman, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şenol, F. (2008). *Turizm Coğrafyası*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tanilli, S. (2009). *Uygarlık Tarihi*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Tiryaki, B., Gümüş, F. ve Büyük, Ö. (2008). Kırsal Kalkınmada Turizmin Rolü: Assos Örneği. *Ayvacık Değerleri Sempozyumu*, 29-30 Ağustos, S. 249- 260, Çanakkale, Ayvacık: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Yıldız S., Derman E. (2017). Kültürel Miras: UNESCO Dünya Miras Listesi Türkiye Örneği. *International Congress on Cultural Heritage and Tourism Congress*, 19-21 May 2017, Konya.
- İnternet 1: [http://www.assosrehberim.com/nm-Assos\\_Antik\\_Kenti-cp-100](http://www.assosrehberim.com/nm-Assos_Antik_Kenti-cp-100), Erişim Tarihi, 11.08.2016: 15.04.